

ELŐSZÓ

Felszabadulásunk 20. évfordulóját ünnepeltük 1965-ben. A múzeumok az ország különböző vidékein az eltelt 20 év fejlődését bemutató kiállításokkal, ünnepi ülésekkel, a felszabadulás utáni időszakra vonatkozó tárgyak gyűjtésével — feldolgozásával vettek részt az évforduló megünneplésében. A Budapesti Történeti Múzeum kiállítási hely hiányában külön e célra készített kiállítással nem tudott szerepelni. Tevékenységét a múzeum életében egyik legjelentősebb eseményt jelentő feladat — a budai Várpalotában megnyíló várostörténeti kiállítás előkészítése jellemezte. Közismert, hogy intézményünk a Várpalota „E” szárnyát kapja az azt körülvevő romkerttel együtt, mely a középkori budai vár fennmaradt palota részeit foglalja magába.

A helyreállítás utáni Várpalota kulturális célokra való felhasználása a múzeumi terület eddig szinte ismeretlen fellendülését hozza magával. A tervek szerint egyik várományos a BTM is, mivel a helyreállítandó palota fontos területeit fogja használni. Ez olyan feladatokat ró az intézményre, ami a múzeum kollektívájának erejét messze leköti és igénybe veszi. A következő 3—4 év fő feladata a rekonstruált budai palota középkori termeinek berendezése és a várostörténeti összefoglaló kiállítás megrendezése. E feladatokat úgy kell megoldanunk, hogy a múzeum más részlegeinek munkáját se gátoljuk.

Az Aquincumi Múzeum kisebb átrendezés után a római emlékek bemutatásának központja marad, sőt nagy összegeket fordítunk felújítására, a romterület konzerválására. A Kiscelli Múzeum funkciói is jórésztben megmaradnak, a várostörténeti gyűjtemények kivételével, melyek a Várpalotába költöznek. A Kiscelli Múzeum a továbbiakban a képzőművészeti, építészeti anyagok gyűjteménye lesz.

A munka jelenlegi szakaszában a várpalotai kiállítások és az odaköltöző igazgatási, tudományos és segéd tudományos részlegek tudományos és műszaki előkészítése folyik. Elkészült a kiállítás forgatókönyv vázlata, mely magában foglalja a várostörténet legfontosabb eseményeit, az azt bemutató fontosabb tárgyakat és dokumentációt. Megmutatja ugyanakkor az eddigi múzeumi munkánk fogyatékoságait, egyes gyűjtemények elmaradt voltát és azt, hol szükséges a gyűjtő és feldolgozó munka fokozása, hogy a kiállítás forgatókönyve a lehetőségekhez viszonyítva a legjobban ábrázolja a főváros és a területén élt népek több ezer éves történetét.

A múzeum tudományos osztályai 1963-ban elkészítették a kiállítás tématervét. A készülő tématervet összhangba kellett hozni a készülő négykötetes „Budapest története” c. munka elvi megállapításaival és kronológiai beosztásával. E tématerv alapján készült el a forgatókönyv vázlat, mely kiállítási tér szempontjából az „E” palota földszintjére és az I. emeletre épült. A „Budapest története” kiállítás az őskortól a szocialista főváros létrejöttéig mutatja be a város történetét.

Az „E” palota földszintjén és első emeletén levő várostörténeti kiállítás mellett a királyi vár különböző feltárt részeit is bemutatjuk a közönségnek. A romterület egyes részeit rekonstruálják és ezekben interieur-szerű megoldásban keltjük életre a középkori királyi vár életét. Ezekben a termekben és a romterületen „Budavára a középkorban” című kiállítást rendezünk. Célunk az, hogy a látogató a várostörténeti kiállítás mellett hangulatában a hely történetét is megérezze és fogalmat alkothasson magának a középkori uralkodók udvari életéről, az azt kiszolgáló polgárság és udvari népek életéről. A zárt, körbejárható romterületet a földszintről lehet megközelíteni, mely magába foglalja az Albrecht pincét, a 3 dongaboltozatos helyiséget, az István tornyot, a gótikus díszterem, vagy lovagterem két szintjét, az ún. renaissance termet, a királypincét a várfallal és végül a Zsigmond kápolna alsó szintjét. A belső romterületen kívül megtekinthetők lesznek a gyilokjáró, a buzogány és a négyszögletes torony, a rondella, a várfalak közti udvarok, támpillérek is.

A várostörténeti kiállítás és a romterület mellett a főváros több pontján maradnak meg „in situ” kiállító helyek, ahol szintén a múzeum anyagait mutatjuk be. A többi kiállítás átrendezése is szükséges egyrészt az ismétlődések elkerülése; másrészt a kiállító helyek speciális jellegének kiemelése érdekében.

Az aquincumi kiállítás „Római élet Aquincumban” témában foglalná össze Pannonia Inferior központjának jelentőségét. A Március 15-e téri Földalatti múzeum a limes-vonal, az erődök, a határvédelem, a katonaság tárgyi anyagait, a Korvin Ottó utcai Táborvárosi múzeum az építkezés- és településtörténet, a Flórián téri fürdőmúzeum a gyógyhely és egészségügy, a Meggyfa utcai emlékmúzeum a mitológia és vallástörténet anyagait mutatja be az átrendezés után.

Az épületekre, a helyre vonatkozó anyagokkal érzékeltetjük a Magdolna templom és a domonkosok Miklós kolostora tornyának fennmaradt részét is.

E feladatok határozzák meg a BTM tudományos kollektívájának munkáját az elkövetkező néhány évben. A munka végzése során nem nélkülözhetjük a testvérintézmények és rokon tudományágak segítségét, mivel e nagy feladat teljesítése nemcsak a BTM, hanem magyar múzeumügy, sőt a magyar kultúra jelentős eredménye lesz.

Szerkesztő

IDŐSB ERZSÉBET KIRÁLYNÉ ÉPÍTKEZÉSEINEK
TÖRTÉNETÉHEZ

Az Anjouk építkezéseiről — általánosságban — elég sokat tudunk. I. Károly király Temesvárt építtette első magyarországi curiáját,¹ az országnak teljes birtokbavétele után pedig Visegrádra költözött. Ottani váraljai palotája 1330 táján épült.² I. Lajos 1347-ben Budára költözött, s itt is maradt 1355-ig.³ Anyja, idősb Erzsébet nem jól érezte magát Visegrádon, s királyi férje halála (1342. júl. 16.) után Óbudán kezdi berendezni saját özvegyi curiáját. 1343 elején lát munkához. Ennek első hiteles nyoma fiának, I. Lajos királynak 1343. jan. 7-én kelt pátenslevele, melyben óbudai várát, vámjaival, minden jövedelmével s bárminemű jogaival és tartozékaival kedvelt anyjának, Erzsébetnek, Magyarország királynéjának azért adományozza, hogy ott éljen, azt használja, s benne lakjék — amíg csak él, vagy ameddig kedve tartja. Oklevele záradékában megjegyzi, hogy mihelyt az lehetséggé válik, privilégialis formában is ki fogja állíttatni.⁴

Ez az oklevél záradék nem volt üres formula csupán. A király, úgy látszik, egy régóta bonyolódó helyzetet kívánt véglegesen felszámolni: az óbudai királyi várnak jogait és tartozékait az ugyancsak óbudai káptalannak e várbeli birtokjogától akarta elválasztani. Hogy pedig ez még az ő részére sem volt egyszerű feladat, bizonyítja tíz évvel később, 1353. aug. 31-én VI. Ince pápához benyújtott az a supplicatioja, melyben egy magyar püspöki bizottság kiküldését kéri az ügy elintézésére. Mivel a királyi család — írja kérvényében — familiárisaival együtt az újbudai várban lakik, s az attól nem messze fekvő óbudai vár az ugyancsak óbudai Szűz Mária-egyháznak, prépostjának és káptalanjának a tulajdona, ezért e két intézmény közelsége miatt az egyház népei sok kárt kénytelenek elszenvedni — az a kérése, hogy a kért bizottság becsülje föl a vár értékét, állapítsa meg mindazokat a birtokjogokat, amelyek a káptalant illetik meg, s jelöljön ki egy másik, az előbbivel egyenlő értékű várat vagy helyet, amelyet az egyháznak cserébe ajánlhatna fel. Ha pedig közvetítése eredménnyel járna, a pápa jóváhagyásával a bizottság a cserét is lebonyolíthatná. A pápa megjegygezvén, hogy ha

¹ *Kumorovitz L. B.*: A budai várkápolna és a Szt. Zsigmond-prépostság történetéhez (a továbbiakban: Várkápolna). Tanulmányok Budapest múltjából. (A továbbiakban: TBM) XV (1963) 114., 50. jegyzet.

² *Kumorovitz*: Várkápolna 114., 51. jegyzet.

³ *Kumorovitz*: Várkápolna, 114—115., 52—53. jegyzet.

⁴ . . . nos castrum nostrum de Veteri Buda cum tributis et omnibus suis proventibus, iuribus et pertinentiis universis . . . admisimus . . . excellentissime principisse domine Elyzabeth regine Hungarie genitricis nostre karissime ad manendum, conservandum et inhabitandum usque vitam suam vel quamdiu sue placuerit voluntati . . . promittentes eidem, ut quamprimun facultas ad id se obtulerit, presentes privilegialiter emanari faciemus. OL. Dl. 3551. Anjou-kori okmt. IV. 297.